

**Аспекти методики естетичного виховання дітей у процесі
культуротворчої діяльності в педагогічній спадщині В.Сухомлинського**

В статті розглянуто питання актуальності естетичного виховання в педагогічній науці. Визначено методичні аспекти організації естетичного виховання у процесі культуротворчої діяльності в педагогічній спадщині видатного вченого В.Сухомлинського.

Ключові слова: естетичне виховання, культуротворча діяльність, естетичний розвиток, естетичні почуття, естетичне мислення, естетичні цінності, естетичний досвід.

Вступ. За умов духовно-інтелектуального відродження українського суспільства, гуманізації та гуманітаризації вищої освіти актуальності набуває проблема естетичного виховання студентської молоді. Формування гармонійно розвиненої, соціально активної, творчої особистості є однією з головних цілей суспільного розвитку. Важливу роль у визначенні особливостей естетичного виховання відіграє використання педагогічного досвіду та врахування реалій сучасності, чітке визначення шляхів і засобів підвищення його ефективності.

Наукові розвідки, пошуки вчених мають важливе значення для розкриття змісту естетичного виховання, зокрема у формуванні естетичного ставлення до природи (Г. Тарасенко), мистецтва (В.Бутенко, О.Щолокова), розвитку особистісних та духовних якостей (О. Рудницька, Г. Шевченко), трудової діяльності (С. Мельничук), творчості (Г. Падалка) тощо. Дослідники вивчають можливості педагогічного впливу на розвиток і збагачення естетичного досвіду, почуттів, смаків, ідеалів, оцінок, пропонують умови збагачення їх естетичних цінностей.

Формулювання цілей дослідження. Цінний досвід з методики естетичного виховання дітей, зокрема у процесі культуротворчої діяльності ми знаходимо в педагогічній спадщині В.Сухомлинського.

Отже, метою нашого дослідження є визначення шляхів організації естетичного виховання дітей у процесі культуротворчої діяльності в педагогічній спадщині В.Сухомлинського.

Результати дослідження. У педагогічній літературі вітчизняні вчені обґрунтовують естетичне виховання як важливу складову системи виховання людини, яка залучає її до світу прекрасного, допомагає відчувати, розуміти прекрасне у навколишньому житті, оцінювати твори мистецтва [3, с. 58-60]. Зважаючи на зазначене доцільно розглядати естетичне виховання як *педагогічне явище*, що дозволяє врахувати особливості естетичного розвитку окремої особистості за умови вдосконалення змісту виховного процесу, використання різних форм його організації та засобів естетико-виховного впливу. Адже, на рівні окремої особистості утворюється певна система естетичних цінностей, формуються уявлення та поняття про прекрасне, що впливають на естетичне ставлення до предметів та явищ дійсності, відбувається розвиток окремих способів установлення духовно-практичного зв'язку з виявами прекрасного в дійсності й мистецтві, що сприяє глибокому освоєнню і примноженню прекрасного в різних сферах життєдіяльності людини.

Естетичне виховання молоді передбачає обов'язковість самовиховання, активної творчої діяльності суб'єкта, вивчення теоретичних аспектів та практичного досвіду. Про це наголошується в працях М. Абдугулова, П. Автомонова, Л. Коваль, А. Комарової, Г. Падалки, О. Сухомлинської та ін.. Учені підкреслюють необхідність підвищення ефективності естетичного виховання молоді шляхом упровадження нових підходів, методів, форм тощо. Це наголошено в Національній державній комплексній програмі естетичного виховання, а

саме естетичне виховання молоді має відбуватися на основі оновлених форм, стимулювання її естетичної активності, здійснення просвітницької роботи і самодіяльності [2, с. 20].

На важливе значення спілкування з природою для естетичного виховання наголошують науковці, дослідники. Т. Аболіна, Н. Миропольська зазначали, що любов до природи, розуміння закономірностей її розвитку, багатства і різноманітності рослинного та тваринного світу, вічного оновлення природи, її неповторної краси розвиває розум, зміцнює естетичні почуття, формує естетичні смаки [1, с. 74].

Суспільство у процесі свого культурного розвитку все більше звертається до природи як джерела глибоких естетичних переживань. Багато століть між людиною та природою існувала рівновага, що зумовило особливе місце природи в естетичному досвіді людини, її художньої творчості. На думку В. Панченка, природа як гармонійна єдність двох витоків – природного і соціального – була для людини взірцем, естетичною нормою здорового та природного в житті суспільства [5, с. 140].

Досвід В. Сухомлинського засвідчує дієвість естетичного впливу на особистість через спілкування з природою, мистецтвом, людьми, різнобічну творчу художньо-естетичну діяльність.

У педагогічній діяльності видатного педагога своєрідним методичним підходом до організації навчально-виховного процесу є «Школа під блакитним небом», «Школа радості», «Куточок мрій», «Кімната казки», «Кімната музики». Він проголосив, що саме на виноградній алеї під блакитним небом «починається наша школа», де разом з дітьми буде «дивитися на блакитне небо, сад, село, сонце» [4, с. 40]. Тут Василь Олександрович розповідає казку і водночас малює її, народжуючи фантастичні образи. У своїй методиці він ґрунтується на принципах

наочності, природовідповідності, систематичності та послідовності, наголошуючи на:

- важливості наочних образів, насамперед природних, з метою переключення з наочного образу на обробку інформації про цей образ;

- шкідливості словесного перенасичення (на думку педагога, дитині необхідно не тільки слухати, але й мовчати та під час чого думати, усвідомлювати почуте та побачене) [4, с. 45];

- значенні естетичної обстановки, що сприяє польоту дитячої фантазії [4, с. 46, 245];

- ролі процесу створення казки [4, с. 48];

- мірі у розповіді, неможливості перетворення дітей на пасивних об'єктів сприймання слів [4, с. 54-55].

Виділяючи значення такого методичного підходу В.Сухомлинський наголошує, що «буде так вводити малюків у оточуючий світ, щоб вони кожен день відкривали в ньому щось нове, щоб кожен наш крок був подорожжю до витоків мислення та мови – до чудової краси природи [4, с. 42]. Педагог орієнтує себе на виявлення турботи до кожного вихованця, щоб «ріс мудрим мислителем та дослідником, щоб кожен крок пізнання облагороджував його серце та загартовував волю [4, с. 42]. Таким чином взаємодія вчителя і дітей наповнена аспектами естетичного виховання під час пізнання, збереження та примноження цінностей природи, що є одним із шляхів здійснення культуротворчої діяльності.

Своєрідним виявом методики естетичного виховання дітей у процесі культуротворчої діяльності є «Школа радості». На думку В. Сухомлинського, вчителю дуже важливо дотримуватися таких порад:

- впливати на почуття, уяву, фантазію дітей, не розкривати одразу всі таємниці безмежного світу, а поступово, щоб предмети та явище не набридли;

- розкривати так, щоб кусочок життя загравав перед дітьми всіма фарбами веселки. Залишайте завжди щось недоговорене, щоб дитині захотілося ще раз і ще раз повернутися до того, що він пізнав» [4, с. 54-55].

Ще одним прикладом специфічного підходу до організації естетичного виховання дітей у процесі культуротворчої діяльності в педагогічній спадщині Василя Олександровича є прогулянки з роздумами до «Куточку мрій», що сприяли формуванню творчих особистостей. Кожного дня учні потрапляли до невідомої країни і були вражені новими пригодами, явищами в природному середовищі, новими гармонійними композиціями барв, природних мелодій, співів, форм хмаринок, квітів, дерев тощо. Все впливало на емоційний їх стан, викликало різні почуття, сприяло бажанню творити – складати колективно вірші про красу осіннього ранку, казки із уявними образами тощо.

«- Це Сонечко п'є росинки, - шепоче Лариса. Образ, створений фантазією дитини, зацікавив дітей, і ось народжується казка. Лариса помітила співзвучність слів росинки, павутинки, намистинки. Це співпадання як би осяяло дітей. До сих пір діти знали вірші, які чули від старших братів і сестер, а старші вчитували їх з книжок, тут же вірші народжувалися із живого слова, із оточуючого світу...» [4, с. 62]

В. Сухомлинський переконаний в тому, що без поетичного, емоційно-естетичного змісту неможливий повноцінний розумовий розвиток дитини. У природі, у всьому її багатстві він бачив джерело «живого слова» і творчої думки. Василь Олександрович звертає увагу на красу природи, що загострює естетичне сприйняття, пробуджує творчу думку, наповнює слово індивідуальними естетичними переживаннями [4, с.63].

Василь Олександрович всієї своєю діяльністю довів, що краса побуту, людських стосунків, праці, мистецтва знаходить витoki з краси природи, вказував на шляхи використання її виховного впливу у процесі формування та розвитку особистості дитини. Так в «Школі радості» велика увага

приділялася розвитку дітей засобами мистецтва. Він писав, що мова музики – це мова почуттів. Педагог переконаний, що краса музики – це ще одне «могутнє джерело думки. Яскраві образи, що народжуються в уяві дитини під впливом музичної мелодії, оживляє думки, неначе спрямовуючи її багаточисельні струмки до єдиного русла» [4, с. 264]. В. Сухомлинський звертає увагу на прагнення дітей словами намалювати те, що створила уява, що вони відчують.

Водночас науковець-педагог звертає увагу на необхідності послідовності сприйняття музичного твору та фону сприйняття, завдяки якому «людина може зрозуміти, відчутти красу музики – тиша полів та луків, шелест дубрави, пісня жайворонка у блакитному небі...Все це музика природи, те джерело, з якого людина бере натхнення, створюючи музичну мелодію» [4, с. 84].

Музичний образ по-новому розкриває перед людьми особливості предметів та явищ дійсності в їх гармонійності, досконалості, красі. Дитина творить словом, черпаючи в оточуючому її світі матеріал для нових уявлень та роздумів. Він наголошує, що дитина розвиває свої духовні сили шляхом, який починається з музики і знаходить своє продовження в уяві, фантазії, казці та творчості. А це пробуджує енергію естетичного мислення, наповнює казкові образи життям з позиції індивідуальності їх творця [4, с. 87-89].

Розбудовуючи умови для такого розвитку Василь Олександрович створив «музичну кімнату», котра сприяла розкриттю музичних задатків, створенню можливості для музики стати духовною потребою дітей.

Така практика естетичного виховання знаходить свою реалізацію за сучасних умов, тому що образи мистецтва естетично впливають на людину. Вони спроможні пробуджувати почуття любові, ненависті, гніву або, навпаки, викликати гаряче бажання наслідувати яскраві позитивні приклади. Виховне значення мистецьких творів зростає у процесі їх освоєння, інтерпретації та залучення людини до творчої діяльності. Знання про

мистецтво допомагають усвідомити його призначення, а власна творча діяльність сприяє пізнанню особливостей його мови. А це є однією із характерних ознак культуротворчої діяльності, яка спрямована на освоєння, збереження та примноження цінностей дійсності

У своїй багатогранній педагогічній діяльності В.Сухомлинський особливе місце відводить казці у спілкуванні з природою, у праці, у грі. Він наголошував, що «казка невіддільна від краси, сприяє розвитку естетичних почуттів, без яких не можливе благородство душі» [4, с. 244].

Він, зауважував, що діти знаходять глибоке задоволення в тому, що їх думки живуть у світі казкових героїв. П'ять, десять раз дитина може переказати одну і ту ж казку, і кожного разу відкриває в ній щось нове...і кожний раз, розповідаючи одну і ту ж казку, виражає своє особисте ставлення до поганого та хорошого [4, с. 243]. Таким чином здійснюється певна інтерпретація твору - казки, привнесення в нього нового, а відповідно набуває виразу інтелектуальна активність в освоєнні естетичних цінностей мистецтва у процесі культуротворчої діяльності.

Таким шляхом видатний педагог разом з дітьми здійснював, створюючи казкові образи, перший крок від яскравого, живого, конкретного до абстрактного. Він звертає увагу на взаємозв'язок між естетичними почуттями та словниковим багатством мови, на ознаку естетичного почуття емоційно забарвлювати слово. «Як би не казка, не складання казок, мова багатьох дітей була б збитою та плутаною, а мислення – хаотичним. Чим цікавіше казка та незвичайніше обстановка, в якій знаходяться діти, тим сильніша гра дитячої уяви, тим несподіваніші образи, які створюють малюки» [4, с. 251].

Творчість дітей набуває свого вияву у казках, віршах, малюнках, в яких розкривається краса думок, гармонія передачі почуттів на малюнку через політ уяви в зображенні образу, гами кольорів, композиції ліній тощо. На нашу думку це ознаки культуротворчої діяльності дітей в естетичному

вихованні, що набули свого вираження не тільки в освоєнні цінностей дійсності, а й у виявленні зусиль їх збереження, збагачення та певним чином примноження. Свідоме набуття у процесі діяльності навичок до творчості за законами краси дозволяє привносити у взаємостосунки з людьми, в ставлення до природи можливість сприймати та естетично оцінювати такі вияви краси, як гармонія, впорядкованість, пропорційність та ін.

Висновок. Педагогічна діяльність В. Сухомлинського відбувалася під час тривалого колективного експерименту в природних умовах. В педагогічних поглядах видатного науковця і вчителя головним було виховання справжньої людини естетично, інтелектуально, духовно розвиненої. Вчений-педагог результатами виховної практики переконливо довів значення емоційно-естетичної сприйнятливості оточуючої дійсності, сприймання краси природи, творів мистецтва, людських стосунків у процесі формування та становлення особистості. Він зробив значний внесок у розвиток теорії та методики естетичного виховання: переосмислені і по-новому розглянуті проблеми естетичної свідомості, естетичного ставлення до дійсності, естетичних оцінок, естетики поведінки та шляхів їх формування. Заслуговують на увагу розроблені прийоми естетичного впливу на особистість, які розкривають культуротворчу діяльність дітей у спілкування з красою дійсності.

Естетичне виховання сьогодення є одним із провідних напрямів виховання, який забезпечує освоєння навколишнього середовища за законами краси, гармонії, пропорційності тощо. І тому постає завдання у подальшому вивченні історичної педагогічної спадщини та творчій її реалізації у практику естетичного виховання молоді у процесі культуротворчої діяльності.

Список літератури:

1. Аболина Т. Г. Эстетическое воспитание в школе / Т. Г. Аболина, Н. Е. Миропольская. – К.: Вища шк., 1987. – 94 с

2. Національна державна комплексна програма естетичного виховання / уклад. І. А. Зязюн, О. М. Семашко. – К., 1994. – 64 с.
3. Рзаєв Ш. Р. Система естетичного виховання С. Миропольського / Рзаєв Ш.Р.// С. Миропольський: вчений, педагог, методист : [зб. наук. пр.]. – Х. : ХДПУ, 1997. – Вип. 3. – С. 58–65.
4. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям / В.А. Сухомлинский. – К.: Рад. Школа, 1981. – 382 с.
5. Эстетическая культура и эстетическое воспитание : [кн. для учителя] / сост. Г. С. Лабковская. – М. : Просвещение, 1983. – 304 с.

УДК 371.036

Королёва И.И.

**Аспекты методики эстетического воспитания детей в процессе
культуротворческой деятельности в педагогическом опыте
В.Сухомлинского**

В статье рассмотрен вопрос актуальности эстетического воспитания в педагогической науке. Определены методические аспекты организации эстетического воспитания в процессе культуротворческой деятельности выдающего ученого В. Сухомлинского.

***Ключевые слова:** эстетическое воспитание, культуротворческая деятельность, эстетическое развитие, эстетические чувства, эстетическое мышление, эстетические ценности, эстетический опыт.*

Корольова І.І. Аспекти методики естетичного виховання дітей у процесі культуротворчої діяльності в педагогічній спадщині В. Сухомлинського / І.І. Корольова // Наукові записки: [зб. наук. праць / ред. кол. В.В. Радул, С.П. Величко та ін.]. – Вип. 123. – Т. II. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – С.166-169. – (Серія педагогічні науки).